

सुधारित ग्रामीण घाणी पुरवठा
कार्यक्रम- लोकसहभागाची संकल्पना
व कार्यक्रम राबविण्यासाठी मार्गदर्शक
सूचना-जलस्वराज्य प्रकल्पासाठी
सुधारित सूचना

महाराष्ट्र शासन

पाणी परवठा व स्वच्छता विभाग

प्रारंभ निर्णय क्र.ग्राप्र० १००३/प्र.क्र.७६६/पा.प्र.०७

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२ दिनांक २२ ऑगस्ट, २००३.

२) राजस्व विभाग पर्याप्ति प्रवठा य स्वचक्षता विभाग क्र.ग्रामानु १००१/प्र.क्र.११०/

शासन नियम, पाणी त्रुप्ति ५
पापा वा दिनांक ३ सप्टेम्बर, २००१.

पापु.०७, दिनांक ३ सप्टेम्बर, २००१।
स्थायी विर्णव, पाणी प्रबंधन व स्वच्छता विभाग, क्र.ग्रामपु-१००२/प्रक्र-५३२/

पाप-०७, दिनांक २३.३.२००२.

नवरात्रि-

ग्रामीण पाणी पुरवठा कार्यक्रम राखविण्यासाठी केंद्र शासनाचे सुधारित घोरण शासन निर्णय, पाणी पुरवठा य स्वाक्षरता दिभाग क्र.ग्रापापृ १०९९/प्र.क्र.३२८/ पापु.०७ दिनांक २७.७.२००० अन्यथे संपूर्ण राज्यामध्ये लागू करण्यात आल्यानंतर या सुधारित घोरणातील लोकसहभागाचे तसेच स्पष्ट करून त्याअनुषगाने या घोरणाच्या प्रत्यक्ष अंमलबजावणीसाठी संदर्भित दि.३.९.२००९ द्या

शासन निर्णय-

प्रस्तावनेत नमूद केलेल्या बाबींचा विचार करून राज्यामध्ये जागतिक इंक सहायीता “जलरखराज्य” प्रकल्प रायविण्यासाठी संदर्भिय दि. ३.९.२००९ च्या शासन निर्णयात पुढीलप्रकारे दुरुस्ती करण्यास शासन मंजूरी देत आहे :-

रोड/एच-744(2,000-8-03)-1

अ.क्र	<p>शासन निर्णय या.पू.व स्व.वि. क्र.ग्रामाद् १००१/प्र.क्र.११०/पापु.०७ दिनांक ३.९.२००१ स्था परिच्छेद क्रमांक १ मधील उप परिच्छेदामध्ये अस्तित्वात असलेली तरतूद</p>	<p>या उप परिच्छेदात करण्यात आलेली दुरुस्ती</p>
१	<p>(५)(क) योजनेच्या बाधकामाच्या टप्प्यानुसार जिल्हा परिषदेने नियुक्त केलेल्या अभियंत्याच्या प्रतिरक्षाकरीनुसार देयके अदा करणे.</p>	<p>(५) (क) अशा प्रतिस्वाक्षरीची आवश्यकता नसून सुविधांच्या/योजनेच्या कामाच्या टप्प्यानुसार कंत्राटदारास देयके अदा करण्याचे संपूर्ण अधिकार ग्रामसभेस अथवा ग्रामसभेने विहीत अटील्या अधीन राष्ट्रीय अधिकार दिल्यानुसार ग्राम पंचायतीच्या ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता संप्रीतीस असतील. आवश्यकतेनुसार संनियंत्रण व तपासणी करण्याचे अधिकार जिल्हा परिषदेतील जलस्वराज्य प्रकल्पासाठी गठीत केलेल्या संवैधित यंत्रालेन्न राखील.</p>
२	<p>(१२) प्रशासकीय मान्यतेसाठी व तांत्रिक मान्यतेसाठी व प्राप्त झालेल्या प्रस्तावावर संबंधित सकम प्राधिकाऱ्यांनी असे प्रस्ताव प्राप्त इल्याचे तारखेपासून कमाल ६० दिवसात निर्णय घ्यावा.</p>	<p>(१२) योजनेच्या प्रस्तावास प्रामसभा प्रशासकीय मान्यता देईल आणि ग्रामसभेने निवडलेली संस्था उदा.महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा किंवा जिल्हा परिषदेत जलस्वराज्य प्रकल्पासाठी जिल्हा सुविधा घमूने (DFT) तयार केलेल्या पैनेलवरील विहीत अहंता धारण करणा-या सार्वजनिक अथवा खाजगी तांत्रिक सल्लागार/अभियंत्यांकडून ग्राम पंचायतीच्या प्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता संप्रीतीने / प्राप्तसभेने मान्य केलेल्या सुविधा/योजनेची प्रावक्षलने, आराखडे इत्यादीच्या तांत्रिक बाबीचे प्रमाणीकरण (Technical Feasibility) प्राप्त करून घ्यावे, या मान्यता व प्रमाणीकरणाच्या प्रती जलस्वराज्य प्रकल्पासाठी जिल्हा परिषदेत गठीत केलेल्या जिल्हा मूल्यमापन व संनियंत्रण घमूकडे (DAMT) मूल्यमापनासाठी (Appraisal) सादर केलेल्या प्रस्तावासोबत जोडण्यात याव्यात.</p> <p>ग्राम पंचायतीकडून आलेले प्रस्ताव, मूल्यमापन प्रपत्रातील तांत्रिक सामाजिक, प्रक्रिया, पर्यावरण व आर्थिक निकष/बाबी विचारात घेऊन व जिल्हा सुविधा घमूने वेळोवेळी जाहिर केलेल्या JSR (जलस्वराज्य शेडयूल ऑफ रेट) प्रमाणे</p>

		तपासून जिल्हा मूल्यमापन व संनियंत्रण चमूने (DAMT) एकाच मूल्यमापनात (One Seating) मंजूर करावेत. या चमूने प्राप्त प्रस्तावांची छाननी करून व आवश्यक वाटल्यास सेत्रीय पाणी करून, ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीशी घेऊ करून दोन आठवड्याच्या आत त्यांना मंजूरी द्यावी.
३	(१५) योजना: मंजूर झाल्यावे पत्र ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीला प्राप्त झाल्यानंतर, ठरलेल्या टप्प्यानुसार लोकवर्गांचां आवश्यक रक्कम बँक खात्यात जमा करावी व नंतर जिल्हा परिषदेला कळवावे. मंजूर आराखडे व ग्रामखालील नमूद टप्प्यानुसार जिल्हा परिषदेतके खेळाथळा आवश्यक रक्कम त्या बँक खात्यात जमा करण्यात यावी.	(१५) जलस्वराज्य कायंक्रमाखालील गावाने निश्चित केलेल्या सार्वजनिक सुविधावावर सर्वसाधारण क्षेत्रात लोकसहभागाची किमान १०% रक्कम. तर आदिवासी क्षेत्रात लोकसहभागाची किमान ५% रक्कम श्रमदान, वस्तूरूपाने किंवा अंशतः रोख स्वरूपात जमा करावयाची आहे यांपैकी सर्वसाधारण क्षेत्रासाठी किमान ५% व आदिवासी गावांसाठी किमान १% रोख वर्गांची जमा करणे आवश्यक आहे. जिल्हा मूल्यमापन व संनियंत्रण चमून योजनेच्या प्रस्तावाला मंजूरी देताना अशा प्रकारे जमा करावयाच्या किमान रोख रक्कमेपैकी आस्तीत जास्त लोकसहभाग (सर्वसाधारण क्षेत्रात किमान ३% व आदिवासी क्षेत्रासाठी १%) प्राप्त होईल असे पहावे.
४	(१६) योजना: मंजूर झाल्यावर व कंत्राटदाराची नियुक्ती केल्यानंतर ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती, जिल्हा परिषद व कंत्राटदार यांच्यात योजनेच्या प्रत्यक्ष अंगलब्जावणीवाबत त्रिपक्षीय करार करण्यात यावा.	(१६) ग्रामपंचायतीना ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीच्या माफेत पाणी पुरवठा सुविधांच्या कामे स्वतः मंजूर लावून, तंत्रज्ञाच्या सेवा वापरून व सामुद्री स्वतः खरेदी करून किंवा काही तांत्रिकदृष्ट्या किंवदृष्ट कामे खुल्या व पारदर्शक पद्धतींने कंत्राटदार लावून व इतर कामे ग्रामपंचायतीला (ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती) स्वतः करून घेता येतील हे विविध पर्याय ग्रामसभेपूढे ठेवून त्यातून किफायतशीर खाचाचा, व्यावहारिक व योग्य पर्याय निवडण्यात यावा. यासाठी ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती, जिल्हा परिषद व कंत्राटदार अशा त्रिपक्षीय कराराची आवश्यकता नाही. हा करारनामा ग्रामपंचायतीतके ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती आणि यथास्थिती कंत्राटदार, पुरवठादार किंवा तांत्रिकसेवा पुरवठादार यांच्यातील द्विपक्षीय करार असेल.

५	(१८) ग्रामसभेने ठराव केल्यास, योजनेच्या प्रत्यक्ष तांत्रिक देखभालीसाठी जिल्हा परिषद किंवा महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाचे तांत्रिक अधिकार्यांना यासाठी त्यांना नियुक्त करता येतील. मात्र जिल्हा परिषदेच्या बर्ताने योजनेच्या कामाची तांत्रिक तपासणी, देखभाल व प्रतिस्वाक्षरी यासाठी जे अभियंते नेमले असतील त्याच अभियंत्यांना ग्रामाच्या बर्ताने तांत्रिक देखरेखीसाठी नियुक्त करण्यात येवू नये. अशा तांत्रिक देखरेखीचा खर्च योजनेच्या खालील समाविष्ट करावा व तो महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण/जिल्हा परिषद यांना गावातर्फ अदा करण्यात याचा यासाठी ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती व जिल्हा परिषद/महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण यांच्यात स्वतंत्र करार करण्यात येईल. काळांत राने यासाठी शासन तांत्रिक देखरेख करू शकणा-या सेवाभावी संस्था/तऱ्या यांचे पेनेस तयार करेल त्यातून तांत्रिक देखरेख करता येईल परंतु, तोपर्यंत घरील पद्धत लागू राहील.	(१८) ग्रामसभा, पाणी पुरवठा योजनेच्या इच्छावर तांत्रिक देखरेख (प्रकल्प व्यवस्थापन) ठेवण्यासाठी महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाचे अभियंता, भूजल सर्वेक्षण विकास यंत्रणेचे तांत्रिक अधिकारी किंवा खाजगी अनुभवी सल्लागार/अभियंता यांची प्रकल्प व्यवस्थापक (Project Manager) म्हणून करारावर नेमणूक करू शकेल. अशा संपूर्ण तांत्रिक देखरेखीसाठी योजनेच्या प्रत्यक्ष किमतीच्या ५% पर्यंत कमाल शुल्क देता येईल. हे शुल्क संबंधीत ग्रामपंचायतीने मंजूर करून यावयाचे आहे. हे शुल्क प्रकल्प किमतीन अंतर्भूत असेल. जिल्हा परिषद ही स्वतःच ग्रामपंचायतीकडून प्राप्त योजनांचे मूल्यमापन करणारी संस्था असल्याने ग्रामपंचायतीच्यावतीने जिल्हा परिषदेच्या अभियंत्यालाच प्रकल्प व्यवस्थापक नेमून तांत्रिक देखरेखीचे काम सोपविता येणार नाही. जिल्हा परिषदेचे कार्य गावाच्या कामांवर सनियंत्रण ठेवणे, गांगदर्शन करणे, आडवणी निवारण करणे, गावाने नेमलेल्या प्रकल्प व्यवस्थापकाने ठेवलेला अहवाल व कार्यपद्धती तपासणे, इत्यादी सहाय्यक स्वरूपाचे राहील बाहेरील सुविधा उपलब्ध नसल्या तर जिल्हा प्रकल्प संचालक (मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद) यांच्या पूर्व संमतीने जिल्हा परिषदेचे जे अभियंते सनियंत्रण करणार नाही त्याचेकडून हे काम अतिशय तातडीच्या बेळीच करून घेता येईल. (DFT मधील अभियंता) ग्रामपंचायतीला तांत्रिक देखरेखीकरिता प्रकल्प व्यवस्थापक/साइट अभियंत्याची नियुक्ती करण्याच्या कामात जिल्हा सुविधा चम् (DFT) भदत करू शकेल. मात्र, कामाची स्वतंत्ररित्या तपासणी व संनियंत्रण बेळोबेळी करण्याचे जिल्हा परिषदेचे (DAMT चे) अधिकार कायम राहील.
६	(१९) ग्रामसभेने ठराव करून हे काम ग्रामपंचायतीअंतर्गत करण्याचे ठरविले तर त्यासाठी मुख्य कार्यकारी अधिकार्याची पूर्व परवानगी घ्यावी नागेल.	(१९) ग्रामसभेने हे काम केत्राट न देता ग्रामपंचायतीच्या ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीकडून विभागांतर्गत (Departmental) करण्याचे ठरविले तर त्यासाठी मुख्य कार्यकारी अधिकार्याची परवानगी घेण्याची आवश्यकता राहणार नाही.

७	(२१) कंट्राटदाराची बिले कामाच्या टप्प्यानुसार अदा करण्याचे अधिकार प्राप्त पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीला असतील. मात्र बिले अदा करण्यापूर्वी जिल्हापरिषदेच्या तांत्रिक अधिका-यांकडून तो तपासून घेवून त्याची प्रति स्वाक्षरी घेतल्यानंतरच ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती रक्कम धनादेशाद्वारे अदा करेल. बँकेला त्यानुसार जिल्हापरिषदकडून आगावू सूचना देण्यात याव्यात.	(२२) कंट्राटदारांची बिले कामाच्या टप्प्यानुसार अदा करण्याचे अधिकार ग्रामपंचायतीच्या प्राप्त पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीला असतील. सदर बिले अदा करण्यापूर्वी जिल्हा परिषदेच्या तांत्रिक अधिका-यांकडून तपासून घेऊन त्याची प्रतिस्वाक्षरी घेण्याची आवश्यकता नाही. मात्र ग्रामस्तराबरील ग्रामसभेने नेमलेल्या ग्राम सामाजिक लेखा परीक्षण समितीची सहभती लागेल. मात्र बँकोबेळी आवश्यकजेनुसार स्वतंत्र तपासणी करण्याची जिल्हा परिषदेला मुभा राहील.
८	(२३) साधन सामुद्री खरेदी करताना राज्य शासनाने, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाने अथवा जिल्हा परिषदेने याबाबत दर करार केलेला असल्यास त्यानुसार व त्याच प्रतीची खरेदी करावी. दर करारपेक्षाही कमी रक्कमेत व उच्च प्रतीचा माल उपलब्ध होवू शकतो अशी ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीची खात्री झाल्यास निविदा सूचना अधिका दरपत्रके मागवून जिल्हापरिषदेच्या संबोधित तांत्रिक तंशाच्या पूर्वी सहमतीनुसार व मुख्य कार्यकारी अधिकारी याच्या पूर्व परवानगीने निर्णय घेण्यात यावा.	(२३) योजनेसाठी कोणतीही साधनसामुद्री खरेदी करताना जिल्हा परिषदेच्या पुण्य कार्यकारी अधिका-याची तांत्रिक पूर्वी सहमती व पूर्व परवानगी घेण्याची आवश्यकता नाही. आवश्यकता असल्यास, मात्र भागणीनुसार ग्राम पंचायतीस तांत्रिक सल्ला, सहकाऱ्य व मार्गदर्शन करावे. यासाठी JSR (Jalswarajya Schedule of Rate) जे DFT तयार करून किमान दर ६ महिन्यानी जाहीर करेल त्याचा उपयोग करावा. तसेच गालाच्या प्रतीची तपासणी इंजीनियरीग कॉलेज इत्यादी संस्थांकडून ग्रामपंचायत परस्पर करून घेवू शकेल व अहवाल तपासणीसाठी लेखापरिक्षकांना, DAMT एवढ बेळोबेळी उपलब्ध करून देईल.
९	(२४) कायदेश देण्याच्या करारपत्रावर ग्रामसभेने मान्य केलेल्या ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीचे पदाधिकारी यांच्या सहया असतील व जिल्हापरिषदेने विहित केलेल्या तांत्रिक अधिका-याची प्रति स्वाक्षरी (Counter Signature) त्यावर राहील.	(२४) कायदेश देण्याच्या करारपत्रावर ग्रामसभेने मान्य केलेल्या ग्रामपंचायतीच्या ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीचे पदाधिकारी यांच्या सहया असतील (त्यात किमान १ महिला असेल) जिल्हा परिषदेने विहित केलेल्या तांत्रिक अधिका-याची प्रति स्वाक्षरी (Counter Signature) घेण्याची आवश्यकता नाही.
१०	(२८) पाणी पुरवठा योजनेच्या कामाच्या पूर्णत्वाचा दाखला गावातील महिला मंडळांच्या अथवा ग्रामपंचायतीच्या महिला विकास उमितीच्या सहमतीनंतरच देण्यात येईल व कंट्राटदाराचे अंतिम देयके ग्रामसभेने मान्यता	(२८) पाणी पुरवठा योजनेच्या कामाच्या पूर्णत्वाचा दाखला गावातील महिला मंडळांच्या अथवा ग्रामपंचायतीच्या महिला विकास उमितीच्या सहमतीनंतरच देण्यात येईल व कंट्राटदाराचे शेवटचे अंतिम देयके ग्रामसभेने मान्यता

<p>दिल्यानंतर आणि जिल्हापरिषदेच्या संबंधित तांत्रिक अधिका-यांनी प्रति स्वाक्षरी केल्यानंतरच अदा करण्यांत याचीत.</p>	<p>दिल्यानंतर अदा करण्यांत याचीत. सदर देयके आवा वरण्यासाठी जिल्हापरिषदेच्या संबंधित तांत्रिक अधिका-यांची प्रति स्वाक्षरी घेण्याची आवश्यकता नाही.</p>
---	--

२. ही दुरुस्ती तात्काळ अमलात येईल.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व नावाने.

२ (म)
• मुंदील ठाकरे
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन.

पते,

मा. राज्यपाल यांचे प्रधान सचिव.
मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
मा. उपमुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
ना. मंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव
मा. राज्यगंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव
गा. अध्यक्ष, जिल्हा परिषद (सर्व)
मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई.

विभागीय आयुक्त, सर्व
संदर्भ सचिव, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, मुंबई.
संचालक, भूजटा सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा, पुणे.

जिल्हाधिकारी, (सर्व)

मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद. (सर्व)
जिल्हा परिषदेचे मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी (सर्व)
प्रादेशिक मुख्य अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण (सर्व)
जिल्हा पाणी पुरवठा अधिकारी तथा अर्धीकारक अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण (सर्व)
तहसीलदार (सर्व)

कार्यकारी अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण (सर्व)
कार्यकारी अभियंता, ग्रामीण पाणी पुरवठा विभाग, जिल्हा परिषद (सर्व)
उप अभियंता, ग्रामीण पाणी पुरवठा उप विभाग, जिल्हा परिषद (सर्व)
गट विकास अधिकारी, पंचायत समिती (सर्व)
महालेखापाल, महाराष्ट्र-१ मुंबई (लेखा परीक्षा) (लेखा व अनुज्ञेयता)
महालेखापाल, महाराष्ट्र-२ नागपूर (लेखा परीक्षा) (लेखा व अनुज्ञेयता)
मुख्य लेखा परीक्षक, स्थानिक निधी सेखा, नवी मुंबई.

मुख्य लेखा परीक्षक, स्थानिक निधी लेखा, नाशिक, पुणे, औरंगाबाद, अमरावती व नागपूर
नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग
मंत्रालयातील सर्व विभाग

पाणी पुरवठा विभागातील सर्व पर्यावरण अधिकारी व कार्यासने
निवडनस्ती, कार्यासन क्रमांक पापु.०७